

BİBLİYOGRAFYA

H. F. SCHURMANN, *The Mongols of Afghanistan, An Ethnography of the Moghols and Related Peoples of Afghanistan*. Mouton and. Co., 1962. 'S-Gravenhage. 435 sayfa.

California Üniversitesi'nden H. F. Schurmann'ın *Afganistan Mogolları* adlı eserinin mevzuunu, Afganistan'da pek az bilinin, bunun dışındaki yerlerde hemen hemen tamâmiyle meçhul Afgan Mogol (Moghól)ları'nın etnografisi teşkil ediyor.

Müellif, eserinin *Önsöz*'ünde, Afgan Mogolları'nın, birkaç bin kişiden ibaret bu küçük halk zümresinin, vaktiyle Afganistan'ın Ghôrât (Gôr) sâhasında toplanmış olduklarını, bugün memleketin baştanbaşa şimâl ve garp kısımlarına dağılmış olduklarını kaydediyor. Afganistan Mogolları, kendileri ile aynı soydan gelen ve Afganistan'ın dağlık sâhalarında hâkim olan ve bugün şehir merkezlerinde kuvvetli bir unsur teşkil eden Hezâre (Hazâra)ler'e benzemez; hattâ, ana-vatanları Gôr'da bile eski hususiyetlerini saklayamamış halklardır. Afganistan Mogolları, Herat'ta, şehrin dışındaki birkaç köyde ve Türkistan'da birkaç yerde dağınık hâlde bulunmaktadır. Bunların, eski hayatlarına âit hususiyetler, eski Mogol lehçeleri sür'atle kaybolmaktadır.

H. F. Schurmann, önce 1954 yılında, Kyôto Üniversitesi'nden Prof. Shinobu Iwamura ile berâber Afganistan'a, buradaki Mogollar'a dair tedkiklerde bulunmak üzere gitmiştir. Ötedenberi bilindiği gibi, Hezâreler Mogol te'sirini kuvvetle gösterir ve Mogol soyundan geldikleri kabul edilir; şüpheye meydan bırakmayarak, Elizabeth Bacon'un araştırmaları da, Hezâreler'in kültüründe Mogol te'sirinin kuvvetle hissedildiğini göstermiştir. Bu hususlara işaret eden H.F. Schurmann, Hezâreler'in Afganistan Mogolları olmadığını, kendi araştırmalarına dayanarak, Afganistan'da Mogolca konuşan Hezâreler gurupu bulunmadığını, konuştukları Farsça dolayısıyla Mogolca kelimeler kullandıkları neticesine vardıklarını yazıyor. Müellif ve arkadaşı Prof. Iwamura, Türkistan'a gittikleri zaman orada Mogol (Moghól)lar'ın bulunduğunu haber almış ve Pashto diliyle konuştuklarına şahit olmuşlardır. Önce, Farsça kelimelerle karışık, fakat yapı bakımından tamâmiyle Mogolca konuşanlara Herat'ta rastlamış bulunuyorlardı ki bunların dili, elli sene evvel Rams-tedt tarafından kaydedilen Mogolca'dır. İşte böylece, bu Mogolla'ların, Herat'ın Cenûb-ı şarkisindeki dağlık sâhadan, Gôr (Ghôrât)'dan geldiklerini keşfetmişler, fakat 1954'de Gôr'a gitmeğe muvaffak olamamışlardır.

H. F. Schurmann, 1955'de bâzı arkadaşları ile birlikte, Venner-Gren Antropoloji Tedkikleri Te'sisi hesabına araştırmalarda bulunmak üzere Gôr'a gitmişlerdir. Burada, benliklerini muhâfaza eden sayıca fazla halka rastlamamakla berâber, kendi anayurtlarından yavaş yavaş uzak yerlere, Herat ve Türkistan'a göç etmekte

olan Mogollar'ın kalıntılarına tesadüf etmişlerdir. İşte, H. F. Schurmann'ın bu eseri, adı geçen coğrafî yerlerde iki senelik araştırmalarının verimidir; hemen hemen tamâmiyle bilinmeyen ve yok olmak üzere bulunan Afgan Mogolları hakkında bilgiyi içine almaktadır (S.7-9). Müellif, eserinin mühim kısmını 1956 sonlarına doğru tamamladığı için, bu tarihten sonraki neşriyatı zikretmediğini de kaydetmiştir.

Eserde, *Önsöz*'den sonra gelen ve I. bölümü teşkil eden *Mukaddime*'de, Afgan Mogolları'nın, Hezâreler'in menşe'lerine dair ileri sürülen nazariyelere, bilhassa Rus âlimlerinin Orta-Asya tedkiklerinden faydalanılarak kısa bir tarihçeye yer verilmiştir (S.13-36). Başlıca dört bölüme ayrılan eserin II. bölümünde Afganlar, Aimaclar, Tacikler, Türkmenler, Özbekler, Bedahşan'da Türk Mogollar, Araplar, Seyyidler, Yahudî ve Hindûlar, Kazaklar, küçük halk zümreleri, Hezâreler, Kûh-i Bâbâ Hezâreleri, dolayısıyla Afganistan ahâlisi hakkında bilgi mevcuttur (S. 37-158). Eserin *üçüncü kısmının* Afganistan Mogolları'na ayrıldığını görüyoruz; bu bahiste Afganistan Mogolları'nın bulunduğu yer, kabile teşkilâtı, içtimâî bünyeleri, Muşkân Tacikleri'nin içtimâî bünyesi, asil ve parya gurupu, yerli idâre, hukuk ve da'vâ, miras, din, ticaret ve dış münâsebet, Moghollar'da ziraat, Purçaman Tacikleri'nde ziraat, toprak tasarrufu, vergi, sulama ve su değirmenleri, çadır ve evler hakkında bilgi veriliyor (S. 159-371). Herat ve Türkistan sâhasında Mogollar, kitabın *son bölümüdür* ki, Herat sâhası Mogolları, Türkistan'da yaşayış tarzları, Katagan ve Bedahşan'da Mogollar olmak üzere üç bahisten ibarettir (S.372-404).

H. F. Schurmann, üç *zeyl*'den sonra (S. 405-412), *bibliyografya* (S. 413-417), Mogolca'dan seçtiği kelimelerin İngilizce karşılıklarını verdiği bir *lûgatçe* (S. 418-421) ve *İndeks*'i (S. 422-435) de içine alan eserinin sonuna Londra'daki Orta-Asya Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan bir Afganistan *haritası* da eklemiştir. Afganistan Mogolları'nın, bunlara civar halkların hayatlarını muhtelif hususiyetleri ile aydınlatan, bu sahalarda yapılan iki senelik araştırma neticesinde elde edilen zengin ve câzip malzemeyi içine alan eserin neşrini memnunlukla karşılamaktayız.

F. A. TANSEL